

تحلیل ساختاری - کارکردی طرح‌های هادی روستایی در ارتقای کیفیت سرزندگی روستائیان

زهرا شریفی نیا*

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۸/۱۲/۱۱

تاریخ پذیرش مقاله:

۱۳۹۹/۰۶/۱۳

چکیده

در سال‌های اخیر طرح‌های هادی روستایی در کشور به منظور بهبود کیفیت سرزندگی در مناطق روستایی اجرا می‌شود، بنابراین ارتقا و بهبود سطح کیفیت سرزندگی روستائیان به‌عنوان هدف اصلی اجرای برنامه‌های توسعه روستایی و از مهم‌ترین آن‌ها یعنی طرح‌های هادی به‌عنوان موردی‌ترین طرح‌های توسعه محلی است. در این راستا نیاز بود که پس از گذشت چند سال از اجرای طرح‌های هادی، ارزشیابی لازم انجام شود، تا از یک‌سو پیامدهای اجرای طرح بر تغییرات سطح کیفیت سرزندگی روستائیان مشخص گردد و از سوی دیگر با شناسایی نقاط قوت و ضعف، اطلاعات لازم برای مدیریت بهتر طرح‌های یادشده جهت ارتقای مطلوب سطح کیفیت سرزندگی روستائیان حاصل آید. هدف این تحقیق تحلیل ساختاری- کارکردی طرح‌های هادی روستایی در ارتقای کیفیت سرزندگی روستائیان در دهستان پنج هزاره بخش مرکزی شهرستان بهشهر است. در تحقیق حاضر با روش توصیفی- تحلیلی و برداشت‌های اسنادی و میدانی اطلاعات لازم گردآوری گردیده‌است. جامعه آماری شامل ۹ روستا در دهستان پنج هزاره است، که چندین سال از اجرای طرح در آن‌ها می‌گذرد و با استفاده از فرمول کوکران و با خطای ۰/۰۷ تعداد ۱۸۶ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب گردید. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی (کای اسکوتر، t تک نمونه‌ای، همبستگی و تحلیل واریانس) و مدل وایکور استفاده شد. نتایج این تحقیق نشان داد که کارکرد اجرای طرح‌های هادی روستایی، زمینه تغییراتی را در ابعاد مختلف کیفیت سرزندگی شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، زیرساختی و کالبدی فراهم کرده‌است، که تغییر و تحولات در شاخص‌های فرهنگی و کالبدی نسبت به دیگر شاخص بیش‌تر بوده است. همچنین یافته‌های مدل وایکور نشان می‌دهد که روستای پاسند با میزان (۰) به‌دلیل نزدیکی به مرکزیت دهستان و دسترسی به خدمات دارای بالاترین رتبه و روستای چالکده با میزان (۰/۹۸۳) به‌دلیل فاصله زیاد نسبت به مرکز دهستان و انزوای جغرافیایی، دارای پایین‌ترین رتبه از لحاظ میزان کیفیت سرزندگی در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه بوده‌است.

کلمات کلیدی: مناطق روستایی، طرح هادی، کیفیت سرزندگی، دهستان پنج هزاره بخش مرکزی شهرستان بهشهر.

* گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ایران. z.sharifinia57@gmail.com

این طرح پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل توجه ویژه دولت به روستاها و در راستای بهبود وضعیت اجتماعی - اقتصادی و به ویژه کالبدی آن‌ها در دستور کار قرار گرفت (رضوانی، ۱۳۸۸). اجرای طرح هادی روستایی جهت تأمین عادلانه امکانات از طریق تحول کالبدی - فیزیکی روستا، ایجاد تسهیلات اجتماعی - تولیدی و تأمین خدمات عمومی و بهبود مسکن روستاییان بوده است (میکانیکی و حکمت‌یار، ۱۳۹۶: ۱). بنابراین طرح‌های هادی روستایی ویژگی خاصی داشته و از سه جنبه دارای اهمیت است: اولاً با توجه به زمان آغاز این طرح‌ها، تهیه و اجرای آن‌ها بیش از ۳۰ سال سابقه دارد، ثانیاً گستره مکانی آن‌ها زیاد است، ثالثاً محلی‌ترین و موردی‌ترین طرح‌هاست که مستقیماً با روستاها و اجتماع روستایی ارتباط دارد (رضوانی، ۱۳۸۸). با توجه به این که هدف نهایی این گونه طرح‌ها فراهم آوردن زمینه رفاه و بهبود کیفیت سرزندگی روستاییان و ماندگاری آنان در مناطق روستایی است و با گذشت بیش از سه دهه از تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی در کشور و اندوختن تجربه، لازم است بدانیم اجرای این گونه طرح‌ها چه نتایجی به بار آورده و چه پیامدهایی را برای جامعه روستایی در پی داشته است و در نهایت به هدف خود که بهبود کیفیت سرزندگی و فراهم آوردن محیطی سالم و جاذب برای زندگی ساکنان نواحی روستایی می‌باشد، نائل آمده است (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۳). در این شرایط توجه به افزایش کیفیت سرزندگی سکونتگاه‌های روستایی به عنوان دغدغه اصلی برنامه‌ریزان و مردم محلی می‌باشد. لذا بستر و زمینه‌های رویکرد سنجش کیفیت سرزندگی در مناطق روستایی می‌تواند به عنوان رهیافتی مناسب برای شناخت و درک تفاوت‌ها و نابرابری‌های کیفیت محیط زندگی روستایی در جهت

امروزه دسترسی به امکانات و زیرساخت‌های مناسب به همراه بهسازی و توسعه فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی، یکی از مؤلفه‌های مهم برنامه‌ریزی توسعه روستایی به‌شمار می‌رود، که زمینه را برای بحث جدید در توسعه پایدار روستایی یعنی «سرزندگی» فراهم کرده است (Gibson et al, 2010: 238). سرزندگی، یکی از مؤلفه‌های سازنده کیفیت کلی طراحی یک محیط سکونتگاه انسانی به‌خصوص در مناطق روستایی است (عینالی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳۰)، زیرا سرزندگی در یک روستا به‌دنبال خودپویایی و احساس تعلق، نشاط را برای مردم محلی فراهم می‌سازد که لازمه یک زندگی سالم و باکیفیت می‌باشد (Liu, 2007: 564). بنابراین بهبود کیفیت سرزندگی در جوامع روستایی به هدف غایی در برنامه‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی تبدیل شده است؛ اما پیش‌شرط اصلی جهت دستیابی به این مهم، فراهم ساختن شرایط مناسب برای زندگی است (Gondos, 2014: 881) که می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای کیفیت سرزندگی در جوامع روستایی گردد. کیفیت سرزندگی در محیط روستایی، مفهومی چندبعدی و کل‌نگر است و تابعی از دو مفهوم قابلیت زندگی و معیشت مردم است (Cagliero et al, 2010: 89; Mudey et al, 2011: 315). لذا در سال‌های اخیر، توجه به مناطق روستایی در فرایند برنامه‌ریزی کلان و افزایش آسیب‌های ناشی از مخاطرات طبیعی، زمینه بهبود برنامه‌ریزی کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی را در کشور فراهم کرده است (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۰). از این رو، کشورها طرح‌ها و پروژه‌های متعددی را برای بهبود کیفیت محیط‌های روستایی اجرا کرده‌اند (Costanza, 2007: 273) که یکی از مهم‌ترین آن‌ها در ایران، اجرای طرح‌های هادی روستایی است.

قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه-های روستایی یا طرح جامع ناحیه‌ای تعیین می‌کند (قربانی، ۱۳۹۱).

کیفیت سرزندگی

مفاهیم نظری بسیاری در مورد سرزندگی و اهمیت آن در نیازهای روزمره اشاره شده‌است. سرزندگی را در مفهوم ساده می‌توان «مقدار ظرفیت و توانایی یک پدیده برای بقا و رشد» تعریف کرد (Summers et al, 2012: 329). جان روس^۱ رئیس کمیسیون معماری و محیط مصنوع انگلستان معتقد است برای ارجاع به «سرزندگی» باید به‌جای استفاده از واژه «divability» از واژه «Quality life» به معنای کیفیت زندگی استفاده نمود. لذا سرزندگی را کیفیت زندگی بدان‌گونه که توسط مردم در فضا ادراک و تجربه می‌شود، تعریف می‌کند. همچنین چارلز لاندی^۲ مفهوم سرزندگی را به‌گونه‌ای متفاوت بررسی نموده: او سرزندگی و زیست‌پذیری را مجزا تعریف کرده و با چهار رویکرد عمده و به شکل موضوعی به مسئله پرداخته است. که شامل سرزندگی اقتصادی، سرزندگی اجتماعی، سرزندگی و زیست‌پذیری فرهنگی و سرزندگی و زیست‌پذیری محیطی می‌باشد (عینالی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۲۴). سرزندگی در سطح خُرد به مفهوم تنوع فعالیت‌ها در عرصه همگانی و سازگاری آن با فضاهای شهری و روستایی، در چارچوب نظامی از قرارگاه‌های رفتاری نزدیک است. در سطح کلان می‌توان سرزندگی را مشخصه‌هایی تعریف کرد که با مجموعه‌ای از کیفیت‌های کالبدی، غیرکالبدی و سیستم‌های سازمانی امکان زندگی سعادتمندانه را به‌وجود آورده‌است (چراغی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۱). لینچ^۳ سرزندگی را یکی از هفت محور اصلی «کیفیت» یک سکونتگاه می‌داند، این هفت محور اصلی

دستیابی به هدف زندگی مطلوب روستایی باشد، تا از این طریق بتوان گام مؤثری در دستیابی به توسعه پایدار، پایدارسازی جمعیت روستایی و افزایش کیفیت سرزندگی تلاش کرد (سجاسی قیداری، ۱۳۹۵: ۱۵۲). بنابراین متناسب با اهداف اصلی اجرای طرح‌های هادی روستایی، ایجاد سرزندگی روستایی یکی از آثار اجرای طرح‌های هادی است و هدف پژوهش حاضر تحلیل اثرگذاری اجرای طرح‌های هادی روستایی در ارتقای کیفیت سرزندگی جوامع محلی در دهستان پنج هزاره بخش مرکزی شهرستان بهشهر است. این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سؤال کلیدی می‌باشد. از نظر کارکردی اجرای طرح‌های هادی تا چه اندازه کیفیت سرزندگی روستاییان را در محدوده مطالعه‌شده در پی داشته است؟

مبانی نظری

در این قسمت به تعاریف و مفاهیم پایه و ارتباط بین آن‌ها پرداخته شده است.

طرح هادی

طرح هادی روستایی با هدف اصلی ارتقای سطح کیفی ساختار کالبدی و فیزیکی مناطق روستایی و در نتیجه بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی و درنهایت دستیابی به توسعه روستاها در سطح کشور به اجرا درآمد (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۹۳). براساس آیین‌نامه نحوه بررسی طرح‌های توسعه و عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای، ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور مصوب ۷۸/۱۰/۱۲ هیئت محترم وزیران، طرح هادی روستایی عبارت است از: طرحی که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود، میزان و مکان گسترش آتی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل مسکونی، تجاری، کشاورزی، تأسیسات و تجهیزات و نیازمندی‌های عمومی روستایی را برحسب مورد در

عبارتند از سرزندگی، معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت. لینچ، سلامتی محیط زیست را پایه و اساس و عامل اصلی ایجاد سرزندگی در محیط می‌داند و محیطی را سکونتگاه خوب تلقی می‌کند که سلامت و بهزیستی افراد و بقای موجودات زنده را تأمین کند. او در این زمینه، آلودگی‌های موجود در سکونتگاه‌های انسانی (شهری و روستایی) را مورد توجه قرار می‌دهد که بر سرزندگی فضا تأثیر خواهد گذاشت (لینچ، ۱۳۸۱).

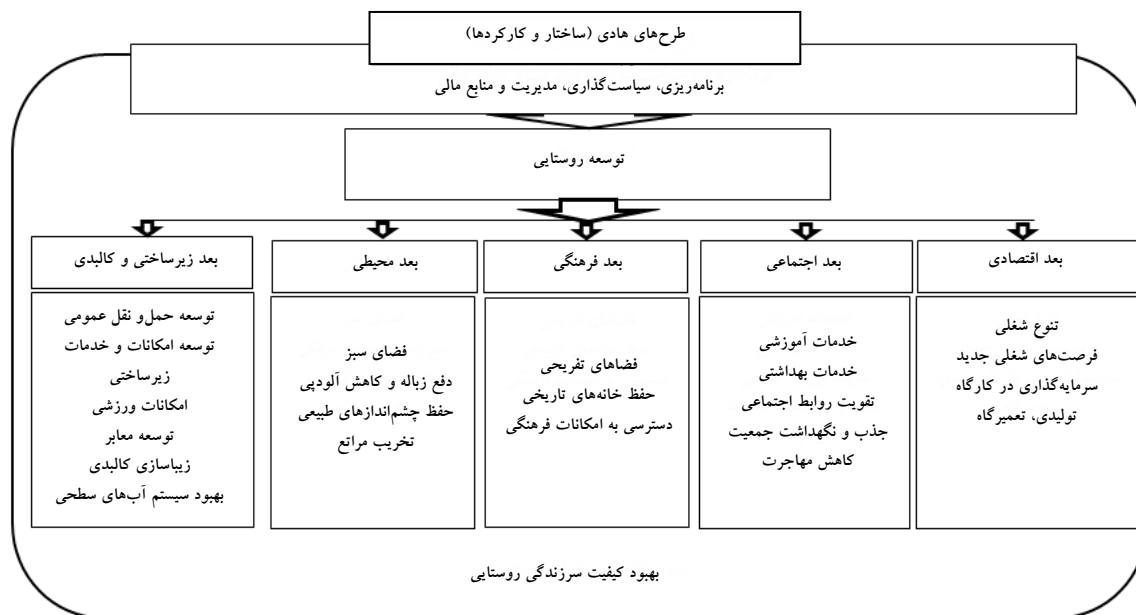
اثرگذاری اجری طرح‌های هادی بر کیفیت سرزندگی روستایان

از آنجاکه پس از انقلاب اسلامی در ایران و به‌ویژه در سال‌های اخیر نهادهای مختلف علی‌الخصوص بنیاد مسکن انقلاب اسلامی توجه همه‌جانبه‌ای به جوامع روستایی دارند و درصددند تا محیط مناسب برای اهالی روستا فراهم آورند تا هم عدالت اجتماعی و توزیع برابر امکانات تحقق یابد و هم با ایجاد رغبت از مهاجرت‌های روستائیان به شهرها که یکی از بزرگ‌ترین مشکلات ایران در چند سال اخیر بوده جلوگیری نمایند (ملک‌حسینی و درگاهی، ۱۳۸۹: ۱۵۴). تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی می‌تواند یکی از ابزارهای مناسب برای بهبود کیفیت سرزندگی و پاسخگویی به دغدغه‌های روستائیان باشد (سعیدی و همکاران، ۱۳۸۷). براین اساس، با مرور ادبیات نظری در حوزه مطالعات روستایی می‌توان به چهار دیدگاه اکولوژیک، دیدگاه کالبدی، دیدگاه مرکزیت یا بررسی مناسبات بیرونی و درنهایت دیدگاه کارکردی در بحث طرح‌های هادی اشاره کرد (آمار و صمیمی شارمی، ۱۳۸۸: ۴۴). بر مبنای دیدگاه کالبدی، منابع طبیعی و انسانی بدون امکانات، خدمات و بسترهای زیرساختی نمی‌توانند عاملی در فرایند توسعه باشند؛ و یا در فرایندهای توسعه

روستایی مورداستفاده قرار گیرند (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۹۳). دیدگاه اکولوژیک، تأکید بر حفظ و تقویت منابع طبیعی در محیط‌های روستایی دارد. براساس دیدگاه مرکزیت، روستاها به‌عنوان سیستم‌های باز می‌باشند؛ که با محیط‌های بیرونی (روستاها) پیرامون و شهرها) از جنبه‌های مختلف در ارتباط بوده و اثرگذاری و اثرپذیری‌های متعددی بر روی یکدیگر دارند، که نیازمند توجه در برنامه‌ها و طرح‌ها می‌باشد. در دیدگاه کارکردی، بر چند کارکردی بودن روستاها و توجه به تقویت آن در طرح‌های هادی روستایی تأکید عمده می‌شود. به‌طوری‌که روستاها هم‌زمان محل فعالیت و زندگی می‌باشند. براین اساس در تهیه طرح‌های هادی نمی‌توان تنها براساس یک دیدگاه به تهیه طرح‌های هادی روستایی پرداخت (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۳). بنابراین ساختار و کارکرد طرح‌های هادی روستایی می‌تواند باعث ایجاد زمینه توسعه و عمران روستاها با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و تأمین عادلانه امکانات از طریق ایجاد تسهیلات اجتماعی، تولیدی و رفاهی، هدایت وضعیت فیزیکی روستا، ایجاد تسهیلات لازم جهت بهبود مسکن روستائیان و خدمات زیست‌محیطی و عمومی شود (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۵). همچنین بررسی‌های انجام‌گرفته بر روی میزان اثربخشی طرح‌های هادی حاکی از آن است که این طرح در سطح کالبدی منجر به دفع بهداشتی زباله و پسماندهای خانگی، دفع آب‌های سطحی و فاضلاب، ایجاد روحیه همکاری و مشارکت روستائیان، دسترسی و ارتباطات فیزیکی به‌ویژه بین عرصه‌های زیست و فعالیت، گسترش موزون و برنامه‌ریزی‌شده بافت روستا و توزیع مناسب کاربری‌ها شده است و کیفیت شاخص‌های اقتصادی نظیر نرخ سرمایه‌گذاری، نرخ درآمد و نرخ

جغرافی دانان و برنامه‌ریزان به محیط‌ها و مکان‌های دارای کیفیت مطلوب همچون روستاهای سالم، خانه‌های سالم و زیست‌بوم‌های روستایی پرداخته‌اند، که از وجه اشتراکات آن‌ها می‌توان به برآورده شدن نیازهای انسانی و ادراک رضایت یا نارضایتی افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی در سکونتگاه‌ها اشاره کرد (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۲). بنابراین با توجه به تعاریف، مفاهیم و بررسی اثرگذاری اجرای طرح‌های هادی بر بهبود کیفیت سرزندگی روستایی در تصویر شماره ۱ به مدل مفهومی تحقیق اشاره شده‌است.

اشتغال را در روستاهای کشور نسبت به گذشته مطلوب‌تر ساخته است (عزیزی‌پور و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۳). ریم در سال (۲۰۰۰) مدلی را ارائه کرده که سلامتی و سرزندگی را به موازات هم و به عنوان دو بعد اصلی کیفیت زندگی در نظر می‌گیرد و محیط فیزیکی و محیط اجتماعی در آن زیر مجموعه دو بعد سلامتی و سرزندگی هستند (Epley & Menon, 2008: 282). بنابراین تحقیقات محققان نشان می‌دهد رابطه مثبتی میان خدمات و کیفیت سرزندگی وجود داشته است و با افزایش خدمات، کیفیت سرزندگی افراد بالا می‌رود (Sirgy et al, 2008: 241). افزون بر این‌ها،

ت ۱. مدل مفهومی تحقیق، ماخذ: مطالعات نگارنده (۱۳۹۸).

چالکده، رودبار یخ‌کش، شیرداری، گالش محله و ولم) در دهستان پنج هزاره شهرستان بهشهر با جمعیتی بالغ بر ۳۷۷۲ نفر است که طرح هادی در آن‌ها اجرا شده و حجم نمونه با خطای ۰/۰۷ و براساس فرمول کوکران ۱۸۶ نمونه محاسبه شد و بین مردم روستایی به‌صورت تصادفی پخش گردید. به‌منظور روایی پرسش‌نامه از روش اعتبار ظاهری استفاده شد؛ و طبق نظر استادان و

روش تحقیق

تحقیق از نظر ماهیت از نوع تحقیقات کمی از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها جزء تحقیقات توصیفی و پیمایشی است، همچنین از نظر زمان، این تحقیق مقطعی بوده و داده‌ها در دوره زمانی ۱۳۹۸ گردآوری شده‌اند. جامعه آماری شامل ۹ روستا (پاسند، تازه‌آباد، محمدآباد، غریب محله،

متخصصان پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری به عمل آمد. برای تعیین پایایی پرسش‌نامه؛ پیش‌آزمون با ۲۵ پرسش‌نامه انجام شد و مقدار ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۴۵ به دست آمد؛ که نشان از اعتبار پرسش‌نامه طراحی شده داشت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری‌های توصیفی (فراوانی و درصد) و استنباطی (شامل آزمون کای اسکور، t تک نمونه، ضریب اسپیرمن و تحلیل واریانس) استفاده شد (جدول شماره ۱).

یافته‌های تحقیق یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد که ۸۲/۷ درصد از پاسخگویان مرد و ۱۷/۳ درصد زن و ۹۶/۸ درصد متأهل و ۳/۲ درصد مجرد بودند، بیش‌تر پاسخگویان یعنی ۳۹/۶ درصد آنان بین ۴۱ تا ۵۰ سال سن داشته‌اند و تحصیلات بیش‌تر پاسخگویان (۲۲/۶ درصد) در حد دبیرستان و شغل بیش‌تر آن‌ها (۷۸/۹ درصد) کشاورزی بوده‌است. همچنین ۸۱/۵ درصد تعداد اعضای خانواده‌شان را بین ۳-۴ نفر اظهار کردند.

متغیرها	ابعاد	معیار
بهبود شبکه معابر، بهبود کیفیت زیرساخت‌های حمل و نقل، کیفیت روشنایی معابر، دسترسی به آب شرب و لوله‌کشی، بهبود مکان‌های ورزشی و آموزشی، بهبود اماکن بهداشتی، مشارکت مردم در اجرای طرح، رعایت ضوابط فنی در ساخت‌وساز مسکن و معابر، تسهیل رفت‌وآمد روستائیان، زیباسازی محیط روستا، اشتغال‌زایی	اثرات طرح‌های هادی	متغیر مستقل (طرح‌های هادی)
رضایت از دسترسی به مکان‌های آموزشی، رضایت از دسترسی به مکان خانه بهداشت، جذب و نگهداشت جمعیت روستایی، کاهش انگیزه‌های مهاجرت روستایی، تمایل به ماندگاری در روستا، ایجاد آرامش مکانی در روستا، ایجاد احساس خوشبختی در روستا، از بین بردن محیط‌های ناامن روستایی (کوچه‌های باریک و خرابه‌ها)	اجتماعی	
ایجاد فضای تفریحی (پارک‌ها و بازی کودکان) در روستا، حفظ ارزش‌های نمادین روستا (خانه‌های تاریخی مهم، مسجد و ...)، افزایش احساس هویت در روستائیان، افزایش دسترسی به امکانات فرهنگی (کتابخانه، مسجد و ...)، ایجاد فضای سبز در روستا	فرهنگی	
توسعه امکانات و خدمات زیرساختی (آب و برق، گاز و تلفن و ...)، ایجاد مکان‌های ورزشی (سالن ورزشی، زمین چمن و ...) در روستا، مقاوم‌سازی و بهسازی مسکن روستایی (استحکام مسکن)، ایجاد فرصت‌های لازم برای ساخت مسکن مناسب و با استاندارد (رعایت ضوابط فنی)، ایجاد پیاده‌روهای مناسب و جدید تسهیل‌کننده رفت‌وآمد در داخل روستا (سهولت دسترسی)، توسعه معابر قدیمی روستا، جلوگیری از ساخت خانه در اراضی خطرناک و شیب‌دار، کاهش کاربری‌های مختلط شده، جلوگیری از تغییر کاربری‌های غیرضروری، تقویت روشنایی روستا در شب، زیباسازی کالبدی در روستا، حفظ بافت باارزش روستایی، ساماندهی آرامستان‌های روستایی، کاهش سطح آسیب‌پذیری سکونگاه‌های روستایی در برابر مخاطرات احتمالی (زلزله و سیل و ...)، ایجاد سیستم جمع‌آوری و دفن زباله (سطل زباله و محل دفن زباله و ...)، ایجاد سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی	کالبدی	متغیر وابسته (کیفیت سرزندگی)
مکان‌یابی دفع زباله و کاهش آلودگی روستا، حفظ چشم‌اندازهای طبیعی، نظافت و پاکیزگی محیط روستا، جلوگیری از تخریب مراتع، جلوگیری از قطع درختان	محیطی	
تنوع شغلی در روستا، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری در روستا (کارگاه تولیدی، تعمیرگاه و ...)	اقتصادی	

ج ۱. شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده در تحقیق، ماخذ: مطالعات نگارنده (۱۳۹۸).

محلی با استفاده از آزمون خی دو در ارتباط با اثرات اجرای طرح‌های هادی روستایی بر شاخص‌های کیفیت سرزندگی اقتصادی و اجتماعی نشان داد که در بعد اقتصادی اجرای طرح‌های هادی در ارتقای بهبود تنوع شغلی در روستا با میانگین ۳/۲۲، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید با میانگین ۳/۱۷ و ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری در روستا با میانگین ۳/۰۳ مؤثر بوده‌است و رابطه معنی‌داری بین شاخص‌های بعد اقتصادی وجود دارد. در بعد اجتماعی به جز شاخص از بین بردن

یافته‌های به دست آمده حاصل از سنجش دیدگاه مردم محلی با استفاده از آزمون خی دو در ارتباط با اثرات اجرای طرح‌های هادی روستایی نشان داد که شاخص‌های بهبود دسترسی به مکان‌های ورزشی با مقدار ۲۶/۴ بیش‌ترین و شاخص رعایت کیفیت خدمات روشنایی معابر با مقدار ۱۲/۳ کمترین مقدار میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین رابطه معنی‌داری بین همه شاخص وجود دارد (جدول شماره ۲). یافته‌های به دست آمده حاصل از سنجش دیدگاه مردم

محیط‌های ناامن روستایی با میانگین ۲/۲۰ مقدار میانگین سایر شاخص‌ها بالاتر از ۳ است. همچنین در بین تمامی شاخص‌ها به جز شاخص‌های ایجاد آرامش مکانی در روستا، ایجاد احساس خوشبختی در روستا و از بین بردن محیط‌های ناامن روستایی رابطه معنی‌داری وجود دارد (جدول شماره ۳).

ابعاد	شاخص	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کی اسکور	معنی‌داری	میانگین
اجرای طرح هادی	بهبود شبکه معابر	۱۳	۵	۲۹	۴۶	۹۳	۳۸/۷۹۳	۰/۰۰۰	۴/۰۷
	کیفیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل	۳۳	۹	۱۴	۵۲	۷۸	۶۴/۶۷۰	۰/۰۰۰	۳/۷۰
	کیفیت خدمات روشنایی معابر	۴۷	۱۶	۳۳	۴۴	۴۶	۱۴۲/۴۹۴	۰/۰۰۰	۳/۱۲
	بهبود دسترسی به مکان‌های ورزشی	۰	۳	۳۵	۵۷	۹۰	۱۵/۰۵۲	۰/۰۲۰	۴/۲۶
	بهبود دسترسی به مکان‌های آموزشی	۲۱	۱۶	۳۰	۵۷	۶۱	۶۲/۹۵۰	۰/۰۰۰	۳/۶۵
	بهبود دسترسی به مکان بهداشتی	۳۴	۸	۵۰	۵۱	۴۳	۷۶/۲۳۷	۰/۰۰۰	۳/۳۳
	میزان مشارکت مردم در اجرای طرح	۷	۰	۲۸	۶۲	۸۸	۳۰/۵۵۲	۰/۰۰۰	۴/۲۱
	رعایت ضوابط فنی در ساخت‌وساز مسکن و معابر	۴۴	۲۰	۲۶	۵۰	۴۵	۶۵/۹۲۲	۰/۰۰۰	۳/۱۷
	تسهیل رفت‌وآمد روستائیان	۵۰	۸	۳۲	۳۳	۶۳	۵۵/۴۴۵	۰/۰۰۰	۳/۲۶
	زیباسازی محیط روستا	۲۱	۲۴	۱۷	۳۱	۹۲	۷۱/۴۱۱	۰/۰۰۰	۳/۸۰
اجرای طرح هادی	ایجاد اشتغال‌زایی	۳۳	۶	۱۸	۴۷	۸۲	۷۹/۳۶۴	۰/۰۰۰	۳/۷۵
	تخریب محیط‌زیست	۲۸	۶	۱۷	۴۲	۹۳	۳۹/۸۷۸	۰/۰۰۰	۳/۹۰

ج ۲. سنجش اثرات اجرای طرح‌های هادی روستایی، ماخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸).

بعد	شاخص	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کی اسکور	معنی‌داری	میانگین
اقتصادی	تنوع شغلی در روستا	۳۴	۲۳	۳۵	۵۴	۴۰	۲۰۰/۸۷۷	۰/۰۰۰	۳/۲۲
	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	۲۴	۳۳	۴۰	۶۲	۲۶	۱۹۴/۷۳۳	۰/۰۰۰	۳/۱۷
	ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری در روستا	۴۸	۹	۴۵	۵۴	۳۰	۲۰۱/۵۸۹	۰/۰۰۰	۳/۰۳
اجتماعی	رضایت از دسترسی به مکان‌های آموزشی	۰	۰	۴۲	۸۲	۶۲	۱۶/۳۸۶	۰/۰۳۸	۴/۱۰
	رضایت از دسترسی به مکان‌های خانه بهداشتی	۰	۰	۴۲	۷۸	۶۶	۱۰/۵۵۸	۰/۰۴۹	۴/۱۸
	جذب و نگهداشت جمعیت روستایی	۱۹	۲۸	۴۸	۴۴	۴۶	۱۶۵/۲۰۱	۰/۰۰۰	۳/۵۵
	کاهش انگیزه‌های مهاجرت روستایی	۱۶	۲۴	۴۲	۴۷	۵۶	۱۴۸/۵۸۵	۰/۰۰۰	۳/۳۲
	تمایل به ماندگاری در روستا	۳۷	۱۵	۲۹	۵۹	۴۵	۱۸۱/۰۸۰	۰/۰۰۰	۴/۱۸
	ایجاد آرامش مکانی در روستا	۰	۰	۳۶	۷۹	۷۱	۱۶/۴۵۳	۰/۳۹۳	۴/۱۸
	ایجاد احساس خوشبختی در روستا	۰	۰	۳۵	۸۰	۷۱	۱۴/۵۱۳	۰/۵۶۱	۴/۲۱
از بین بردن محیط‌های ناامن روستایی	۰	۰	۲۹	۸۷	۷۰	۹/۵۰۰	۰/۸۹۱	۲/۲۰	

ج ۳. سنجش اثرات طرح‌های هادی بر شاخص اقتصادی و اجتماعی ماخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸).

ارزیابی پاسخی‌های مردم محلی از طریق آماره خنثی دو، جهت سنجش تغییرات شاخص‌های بعد سرزندگی فرهنگی و زیست‌محیطی پس از اجرای طرح‌های هادی نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۵ درصد و در سطح معنی‌داری ۰/۰۵، اجرای طرح‌های هادی در بعد سرزندگی فرهنگی توانسته است، منجر به بهبود ایجاد فضای تفریحی در روستا با میانگین ۴/۸۵، حفظ ارزش‌های نمادین روستا با میانگین ۴/۵۱، افزایش احساس هویت در روستائیان با میانگین ۴/۵۱، افزایش دسترسی به امکانات فرهنگی

با میانگین ۴/۷۳ و ایجاد فضای سبز در روستا با میانگین ۳/۵۴ شود؛ و رابطه معنی‌داری بین شاخص‌های این بعد وجود دارد. در بعد سرزندگی زیست‌محیطی، شاخص‌های دفع زباله و کاهش آلودگی روستا مقدار میانگین ۴/۸۳، نظافت و پاکیزگی محیط روستا مقدار میانگین ۴/۵۵، حفظ چشم‌اندازهای طبیعی مقدار میانگین ۳/۰۸، جلوگیری از تخریب مراتع مقدار میانگین ۴/۵۲ و جلوگیری از قطع درختان مقدار میانگین ۴/۳۵ را به خود اختصاص دادند (جدول شماره ۴).

با میانگین ۴/۷۳ و ایجاد فضای سبز در روستا با میانگین ۳/۵۴ شود؛ و رابطه معنی‌داری بین شاخص‌های این بعد وجود دارد. در بعد سرزندگی زیست‌محیطی، شاخص‌های دفع زباله و کاهش آلودگی روستا مقدار میانگین ۴/۸۳، نظافت و پاکیزگی محیط روستا مقدار میانگین ۴/۵۵، حفظ چشم‌اندازهای طبیعی مقدار میانگین ۳/۰۸، جلوگیری از تخریب مراتع مقدار میانگین ۴/۵۲ و جلوگیری از قطع درختان مقدار میانگین ۴/۳۵ را به خود اختصاص دادند (جدول شماره ۴).

بعد	شاخص	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کی اسکور	معنی داری	میانگین
فرهنگی	ایجاد فضای تفریحی	۱۲۲	۰	۰	۲۹	۳۵	۱۸۵/۰۰۰	۰/۰۰۰	۴/۸۵
	حفظ ارزش‌های نمادین روستا	۰	۰	۱	۰	۱۸۵	۲۳/۴۲۵	۰/۰۰۰	۴/۵۱
	افزایش احساس هویت در روستاییان	۰	۰	۲۰	۵۱	۱۱۵	۲۱/۷۱۴	۰/۱۵۳	۴/۵۱
	افزایش دسترسی به امکانات فرهنگی	۱۰	۸	۱۰	۱	۱۵۷	۲۰۸/۵۱۸	۰/۰۰۰	۳/۷۴
زیست محیطی	ایجاد فضای سبز در روستا	۲۹	۲۹	۰	۳۳	۹۵	۲۱/۵۵۶	۰/۰۰۵	۳/۵۴
	مکان‌یابی دفع زباله و کاهش آلودگی روستا	۱۸۶	۰	۰	۰	۰	۲۱/۵۴۳	۰/۰۰۶	۴/۸۳
	حفظ چشم‌اندازهای طبیعی	۰	۲۸	۰	۳	۱۵۵	۲۰۳/۸۵۷	۰/۰۰۰	۳/۰۸
	نظافت و پاکیزگی محیط روستا	۵۱	۴۶	۰	۱۶	۷۳	۱۲/۸۵۲	۰/۶۹۱	۴/۵۵
	جلوگیری از تخریب مراتع	۰	۰	۲۲	۴۰	۱۲۴	۱۳/۱۶۴	۰/۶۶۱	۴/۵۲
	جلوگیری از قطع درختان	۰	۰	۲۲	۴۴	۱۲۰	۵۰/۸۱۴	۰/۰۰۰	۴/۳۵

ج ۴. سنجش اثرات طرح‌های هادی بر شاخص فرهنگی و زیست‌محیطی مأخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸).

جدول شماره ۵ بیان‌کننده وضعیت رضایت‌بخش، بهبود و ارتقای اکثریت شاخص‌ها است، به‌گونه‌ای که در اکثریت شاخص‌ها، پاسخ‌ها برابر عدد ۴ (زیاد) و ۵ (خیلی زیاد) است. تنها در شاخص ایجاد مکان‌یابی دفن زباله با میانگین ۰/۷/۲ و ایجاد سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی با میانگین ۰/۹/۲ میزان رضایت کمتر از ۳ به‌دست آمده است. درحالی‌که بحث محل دفن زباله و سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی باید بیشتر موردتوجه قرار گیرد و یکی از کارکردهای اجرای طرح‌های هادی روستایی، مکان‌یابی دفن زباله است که در روستاهای مورد مطالعه باید به آن توجه جدی شود و این امر نشان از بی‌توجهی طراحان و اجراکنندگان به مکان‌یابی دفن زباله و برنامه‌ریزی دقیق برای کنترل آب‌های سطحی در روستاهای مورد مطالعه بوده است. بنابراین رابطه معنی‌داری در بین این شاخص‌ها خیلی ضعیف برآورد شده است.

بعد	شاخص	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کی اسکور	معنی داری	میانگین
زیرساختی	توسعه امکانات و خدمات زیرساختی	۰	۰	۳۹	۴۴	۱۰۳	۲۴/۲۲۱	۰/۰۸۵	۳/۹۶
	ایجاد دسترسی ورزشی	۰	۰	۶۷	۷۰	۴۹	۹/۵۵۰	۰/۳۹۸	۴/۵۶
	مقاوم‌سازی و بهسازی مسکن روستایی	۰	۰	۶۲	۶۸	۵۵	۲۲/۷۰۹	۰/۱۲۲	۳/۸۴
	ایجاد فرصت‌های لازم برای ساخت مسکن استاندارد	۰	۰	۰	۸۱	۱۰۵	۱۵/۵۳۵	۰/۴۸۶	۳/۹۰
کالبدی	ایجاد پیاده‌روهای مناسب و جدید تسهیل‌کننده رفت‌وآمد در داخل روستا (سهولت دسترسی)	۰	۰	۷۴	۶۷	۴۵	۱۵۰/۲۳۷	۰/۰۰۰	۳/۸۷
	توسعه معابر قدیمی روستا	۰	۰	۷۱	۶۲	۵۳	۹۹/۷۵۱	۰/۰۰۰	۴/۰۹
	ایجاد پوشش مناسب برای معابر	۰	۳۷	۳۸	۲۳	۸۸	۹/۰۴۰	۰/۳۳۹	۴/۶۸
	جلوگیری از ساخت خانه در اراضی خطرناک و شیب‌دار	۰	۱۲	۴۵	۴۴	۸۵	۳/۰۴۵	۰/۹۳۲	۴/۶۸
	کاهش کاربری‌های مختلط‌شده	۰	۰	۰	۶۰	۱۲۶	۴۴/۰۲۲	۰/۰۰۰	۴/۳۲
	جلوگیری از تغییر کاربری‌های غیرضروری	۰	۰	۳۷	۵۳	۹۶	۱۸/۶۴۲	۰/۳۸۸	۴/۴۴
	تقویت روشنایی روستا در شب	۰	۰	۳۴	۳۷	۱۱۵	۲۲/۵۶۴	۰/۱۲۶	۴/۴۳
	زیباسازی کالبدی در روستا	۰	۰	۲۴	۵۷	۱۰۵	۱۵۴/۳۵۳	۰/۰۰۰	۳/۸۰
	حفظ بافت باارزش روستایی	۰	۴۲	۳۷	۲۵	۸۲	۲۸/۶۸۳	۰/۰۲۶	۴/۳۶
	ساماندهی آرامستان‌های روستایی	۰	۰	۲۶	۶۶	۱۰۰	۳۷/۰۳۴	۰/۰۰۲	۴/۳۸
کالبدی	کاهش سطح آسیب‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی در برابر مخاطرات احتمالی (زلزله، سیل و ...)	۰	۰	۳۴	۴۸	۱۰۴	۱۰/۴۵۵	۰/۸۴۲	۴/۴۹
	ایجاد مکان‌یابی دفن زباله	۰	۰	۰	۲۵	۴۵	۱۵/۱۲۸	۰/۵۱۵	۲/۰۷
	ایجاد سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی	۳۴	۱۰۳	۴۹	۰	۰	۱۵/۶۴۴	۰/۴۷۸	۲/۰۹

ج ۵. سنجش اثرات طرح‌های هادی بر شاخص زیرساختی و کالبدی مأخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸).

در ادامه وضعیت شاخص‌های کیفیت سرزندگی بعد از اجرای طرح هادی روستایی از دیدگاه مردم محلی با

آموزشی، خانه بهداشت، جذب و نگهداشت جمعیت روستایی و کاهش انگیزه‌های مهاجرت روستایی، ایجاد فضای تفریحی، حفظ ارزش‌های نمادین روستا، افزایش دسترسی به امکانات فرهنگی و ایجاد فضای سبز و در بعد کالبدی منجر به بهبود کیفیت سرزندگی در شاخص‌هایی مانند بهبود پیاده‌روها، تسهیل کردن رفت‌وآمد در داخل روستا، توسعه معابر قدیمی روستا، ایجاد پوشش مناسب برای معابر، جلوگیری از ساخت خانه در اراضی خطرناک و شیب‌دار، کاهش کاربری‌های مختلط، جلوگیری از تغییر کاربری‌های غیرضروری، تقویت روشنایی روستا در شب و زیباسازی کالبدی در روستاهای مورد مطالعه شده‌است. میانگین بعد زیست‌محیطی و زیرساختی اگرچه گاهاً اثرات مفید به‌دنبال داشته‌است اما از حد متوسط (۳) پایین‌تر بوده‌است (جدول شماره ۶).

استفاده از آماره t در ۶ بعد (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، کالبدی و زیرساختی) و با در نظر گرفتن میانگین مفروض ۳ براساس طیف لیکرت در نرم‌افزار SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای بیانگر بالا بودن مقدار میانگین وضعیت شاخص‌های کیفیت سرزندگی در ۴ بعد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی و پایین بودن مقدار میانگین آن در دو بعد محیطی و زیرساختی از مقدار میانگین نظری (۳) است. براین اساس، اجرای طرح‌های هادی در بعد اقتصادی با مقدار میانگین بالاتر از حد متوسط منجر به بهبود کیفیت سرزندگی در شاخص‌هایی مانند بهبود تنوع شغلی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری در روستا، در بعد اجتماعی و فرهنگی منجر به بهبود کیفیت سرزندگی در شاخص‌هایی مانند رضایت از خدمات

مطلوبیت عددی ظرفیت مورد آزمون = ۳

معیار	میانگین	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوب	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
سرزندگی اقتصادی	۳/۱۴	۱/۵۵	۱۸۵	۰/۱۲۱	۰/۱۴۵	۰/۳۳۰
سرزندگی اجتماعی	۳/۹۱	۲۷/۹۴	۱۸۵	۰/۰۰۰	۰/۹۱۷	۰/۹۸۲
سرزندگی فرهنگی	۳/۸۶	۱۷/۰۹	۱۸۵	۰/۰۰۰	۰/۸۶۴	۰/۹۶۴
سرزندگی محیطی	۲/۹۷	-۰/۵۶۵	۱۸۵	۰/۵۷۳	-۰/۰۲۵	-۰/۰۶۲
سرزندگی زیرساختی	۲/۲۶	۶۸/۳۲۴	۱۸۵	۰/۰۰۰	۱/۲۵	۱/۳۰
سرزندگی کالبدی	۳/۶۶	۲۹/۱۴۸	۱۸۵	۰/۰۰۰	۰/۶۶۴	۰/۷۰۹

ج ۶. وضعیت شاخص‌های کیفیت سرزندگی بعد از اجرای طرح‌های روستایی از دیدگاه مردم محلی با استفاده از آماره t، مأخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸)

است، اما در دو بعد زیست‌محیطی و زیرساختی اثرگذاری آن کمتر بوده‌است. بنابراین بین اجرای طرح‌های هادی و قدمت آن‌ها با افزایش کیفیت سرزندگی در سطح ۰/۰۵ درصد رابطه مثبتی وجود دارد (جدول شماره ۷).

به‌منظور سنجش مؤثر بودن متغیر جمعیت، روستاهای مورد مطالعه به سه دسته پرجمعیت، متوسط و کم جمعیت تقسیم و با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ به بررسی آن‌ها

جهت بررسی رابطه میان اجرای طرح‌های هادی و بهبود ابعاد کیفیت سرزندگی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که بین مدت‌زمانی که از اجرای طرح‌ها می‌گذرد با بهبود تمامی ابعاد کیفیت سرزندگی رابطه معنی‌دار وجود دارد و هر چه این مدت‌زمان بیش‌تر بوده روستاها از کیفیت سرزندگی بهتری برخوردار بوده‌اند. کارکرد اجرای طرح‌های هادی روستایی در منطقه مورد مطالعه بیش‌ترین اثرات را بر کیفیت سرزندگی به‌دنبال داشته

پرداخته شد. طبق جدول شماره ۸ آزمون لوین پیش فرض برابری واریانس‌ها را بین جمعیت و کیفیت سرزندگی مورد تأیید قرار می‌دهد، همچنین میانگین از روستاهای کم جمعیت است. کیفیت سرزندگی روستاهای پرجمعیت تر بیش تر از روستاهای متوسط و روستاهای متوسط جمعیت بیش تر

مجموع	اسپیرمن	اقتصادی	اجتماعی	فرهنگی	زیرساختی	کالبدی	زیست محیطی
اجرای طرح‌های هادی	ضریب همبستگی	۰/۶۳۹	۰/۵۹۱	۰/۵۹۲	۰/۶۰۸	۰/۵۷۷	۰/۳۴۳
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
قدمت اجرای طرح	ضریب همبستگی	۰/۶۵۴	۰/۵۹۴	۰/۸۳۷	۰/۲۷۷	۰/۸۰۴	۰/۳۰۰
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

ج ۷. ضرایب همبستگی بین قدمت اجرای طرح‌های هادی با کیفیت سرزندگی (دیدگاه مردم محلی) مأخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸).

میانگین کیفیت سرزندگی	معنی داری	آماره f	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	شرح
۳/۷۲	۰/۰۰۰	۱۰۶/۳۲۱	۸۰/۳۹۰	۲	۱۶۰/۷۸۱	بین گروهی
۳/۲۲			۰/۷۵۶	۱۸۴	۱۳۷/۶۱۲	میان گروهی
۳/۱۶				۱۸۶	۲۹۸/۳۹۳	مجموع

ج ۸. تفاوت سطح کیفیت سرزندگی پس از اجرای طرح‌های هادی با میزان جمعیت روستاها مأخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸).

برای اولویت‌بندی روستاهای پیشنهادی از نظر شاخص‌های کیفیت سرزندگی در منطقه مورد مطالعه و تعیین وزن هر یک از معیارها، ابتدا پرسش‌نامه‌ای تدوین و از ۱۰ کارشناس بنیاد مسکن شهرستان درباره اهمیت شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی، زیرساختی و کالبدی نظرخواهی شد، و در نهایت میزان اهمیت آن‌ها در قالب وزن متغیرها مشخص گردید. از تابع توان رتبه‌ای برای تعیین وزن شاخص‌ها استفاده شده است (جدول شماره ۹). تابع توان رتبه‌ای $(n - r_i + 1)^2$

وزن	سرزندگی اقتصادی	سرزندگی اجتماعی	سرزندگی فرهنگی	سرزندگی زیست محیطی	سرزندگی زیرساختی	سرزندگی کالبدی
۰/۱۴	۰/۱۶	۰/۱۸	۰/۱۵	۰/۱۸	۰/۱۸	۰/۱۹

ج ۹. ضریب وزن شاخص‌ها مأخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸).

همان طوری که جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد تحلیل فضایی توزیع روستاها در شاخص‌های مختلف کیفیت سرزندگی نشان‌دهنده تفاوت معنادار زیاد در دهستان مورد مطالعه است. به طوری که روستای پاسند با میزان (۰) به دلیل نزدیکی به مرکزیت دهستان و دسترسی به خدمات دارای بالاترین رتبه و روستای چالکده با میزان (۰/۹۸۳) به دلیل فاصله زیاد نسبت به مرکز دهستان و انزوای جغرافیایی دارای پایین‌ترین رتبه به لحاظ برخورداری از میزان کیفیت سرزندگی در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه است.

امتیاز نهایی رتبه	پاسند	تازه آباد	محمد آباد	غریب محله	چالکده	رودباربخ کش	شیرداری	گالش محله	ولم
۰	۰/۳۴۲	۰/۱۴۷	۰/۳۶۴	۰/۹۸۳	۰/۸۵۵	۰/۹۴۹	۰/۹۶۳	۰/۹۴۳	
۱	۳	۲	۴	۹	۵	۷	۸	۶	

ج ۱۰. رتبه‌بندی روستاها از لحاظ کیفیت سرزندگی در منطقه مورد مطالعه مأخذ: یافته‌های تحقیق و محاسبات نگارنده (۱۳۹۸)

ارتقا و بهبود سطح کیفیت سرزندگی روستائیان به عنوان هدف اصلی اجرای برنامه‌های توسعه روستایی و از مهم‌ترین آن‌ها یعنی طرح‌های هادی به عنوان موردی‌ترین طرح‌های توسعه محلی است. در این راستا نیاز بود که پس از گذشت چند سال از اجرای طرح‌های هادی، ارزشیابی لازم انجام شود، تا از یک سو پیامدهای اجرای طرح بر تغییرات سطح کیفیت سرزندگی روستائیان مشخص گردد و از سوی دیگر با شناسایی نقاط قوت و ضعف، اطلاعات لازم برای مدیریت بهتر طرح‌های یادشده جهت ارتقای مطلوب سطح کیفیت سرزندگی روستائیان حاصل آید. لذا به منظور تحلیل اثرگذاری طرح‌های هادی روستایی در ارتقای کیفیت سرزندگی روستائیان در دهستان پنج هزاره بخش مرکزی شهرستان بهشهر این تحقیق صورت گرفت. بنابراین نگرش مردم محلی در ۹ روستای این شهرستان مورد سنجش قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که کارکرد اجرای طرح‌های هادی روستایی زمینه تغییراتی را در بهبود ابعاد کیفیت سرزندگی (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، زیرساختی و کالبدی) در روستاهای مورد مطالعه فراهم کرده است، که تغییر در شاخص‌های فرهنگی و کالبدی نسبت به دیگر شاخص بیشتر بوده است، این نشان می‌دهد که اجرای طرح‌های هادی بیش‌تر بر کالبد و تغییرات زیباسازی روستاها تأکید دارد، که امری طبیعی و رایج است. همچنین با اجرای این طرح‌ها، نوع نگرش مردم نسبت به کیفیت سرزندگی، شیوه رفتار روستائیان با یکدیگر و نحوه حفظ محیط‌زیست نیز تغییر یافته است و مردم نسبت به گذشته، احساس رضایتمندی بیش‌تری پیدا کرده‌اند. تحقیقات دیگران نشان می‌دهد که نتایج این طرح‌ها در مناطق روستایی موجب ارتقاء و بهبود نسبی

در شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی شده است. مثلاً رضایی و شوکتی آقمانی (۱۳۹۲)، به این نتیجه رسیدند که پنج عامل کالبدی- فیزیکی با واریانس ۲۰/۲۵ درصد، اجتماعی با واریانس ۱۹/۶۳ درصد، اقتصادی با واریانس ۱۰/۶۳ درصد و زیست‌محیطی با واریانس ۴/۸۶ درصد در مجموع ۶۹/۷۹ درصد واریانس کل اثر اجرای طرح هادی در روستای سرین دیزج را تبیین کردند. همچنین سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵)، به این نتیجه رسیدند که بیش‌ترین اثرگذاری طرح هادی از نظر زیست‌پذیری بر جوامع روستایی در بعد کالبدی است. بنابراین مطالعه حاضر گویای این است که کارکرد اجرای طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی علاوه بر بهبود کیفیت شاخص اقتصادی، اجتماعی، زمینه را برای بهبود محیط کالبدی، زیرساختی، زیست‌محیطی و فرهنگی به وجود آورده است و باعث افزایش کیفیت سرزندگی در مناطق روستاهای مورد مطالعه شده است. یافته‌های مدل وایکور بیان می‌کند که تحلیل فضایی توزیع روستاها در دهستان مورد مطالعه در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و زیرساختی و کالبدی نشان‌دهنده تفاوت معنادار زیاد در محدوده مورد مطالعه است. به طوری که روستای پاسند با میزان (۰) به دلیل نزدیکی به مرکزیت دهستان و دسترسی به خدمات دارای بالاترین رتبه و روستای چاکلده با میزان ۰/۹۸۳ به دلیل فاصله زیاد نسبت به مرکز دهستان و انزوای جغرافیایی دارای پایین‌ترین رتبه به لحاظ برخورداری از میزان کیفیت سرزندگی در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه بوده است. با توجه به نتایج به دست آمده برای کارکرد اجرایی مفیدتر طرح‌های هادی روستایی و پیامدهای آن بر بهبود کیفیت سرزندگی روستائیان، راهکارهای ذیل ضروری به نظر می‌رسد:

تحلیل اثرات اجرای طرح هادی روستایی در مناطق روستایی شهرستان اسکو؛ مطالعه موردی: روستای سرین دیزج. فصلنامه مسکن و محیط روستا، دوره ۳۲، شماره ۱۴۴، صص ۷۵-۸۶.

- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۸)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، انتشارات قومس، تهران.

- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ فتاحی، احداله؛ حاجی‌پور، مجتبی. (۱۳۹۰)، ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دلفان استان لرستان. فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۲، شماره ۶، صص ۶۹-۹۴.

- سجاسی قیداری، حمدالله. (۱۳۹۵)، ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی بر کیفیت محیطی در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: شهرستان رامیان، دهستان فندرسک شمالی و جنوبی. نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۰، شماره ۵۷، صص ۱۵۱-۱۷۳.

- سجاسی قیداری، حمدالله؛ رومیانی، احمد؛ صناعی، سمیه. (۱۳۹۵)، بررسی آثار اجرای طرح‌های هادی روستایی بر زیست‌پذیری جوامع محلی؛ مطالعه موردی: دهستان‌های گیوان و چورزق در استان زنجان. فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال ۶، شماره ۲۱، صص ۷۵-۹۶.

- عباس، سعیدی؛ پرویز، پیران؛ اکبر، زرگر؛ احمد، سعیدنیا؛ اسماعیل، شیعه؛ مهدی، طالب؛ محمدحسن، گنجی؛ مصطفی، مومنی. (۱۳۸۷)، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیارهای کشور، تهران.

- عزیزپور، فرهاد؛ خلیلی، احمد؛ محسن‌زاده، آرمین؛ حسینی حاصل، صدیقه. (۱۳۹۰)، تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح هادی در سکونتگاه‌های روستایی کشور. فصلنامه مسکن و محیط روستا، سال ۳۰، شماره ۱۳۵، صص ۷۱-۸۴.

- عنابستانی، علی‌اکبر؛ سجاسی قیداری، حمدالله؛ جعفری، فهیمه. (۱۳۹۵)، بررسی تأثیر اجرای طرح هادی روستایی بر کیفیت عینی زندگی روستاییان شهرستان فریمان. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۶، شماره ۴۳، صص ۸۱-۱۰۵.

- عینالی، جمشید؛ بوزرجمهری، خدیجه؛ نظری شیخی، معصومه؛ دهبانژاد، اکبر؛ رومیانی، احمد. (۱۳۹۶)، تحلیل نقش فضاها عمومی در ارتقای کیفیت سرزندگی روستائیان؛ مطالعه

- به روستاهای چالکده، گالش‌محله و شیرداری که پایین‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص دادند توجه بیشتری شود.

- در هنگام اجرایی کردن طرح‌های هادی، به شاخص مکان‌یابی دفن زباله که در تحقیق کمترین میانگین را به خود اختصاص داده بود توجه ویژه‌ای شود.

- در تهیه و اجرای طرح‌های هادی، روستاهایی که در سطح پایین‌تری از نظر شاخص‌های کیفیت سرزندگی قرار دارند، به توزیع فضایی مناسب و رعایت اصل عدالت فضایی در تخصیص خدمات و امکانات به آنان پرداخته شود.

پی‌نوشت

1. John Roos
2. Charles Landry
3. Lynch

فهرست منابع

- آمار، تیمور؛ صمیمی شامی، رضا. (۱۳۸۸)، ارزشیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی؛ مطالعه موردی: شهرستان رشت- بخش خمام. فصلنامه مسکن و محیط روستا، سال ۲۸، شماره ۱۲۷، صص ۴۴-۵۵.

- پژوهشکده سوانح طبیعی. (۱۳۹۳)، ارزشیابی اثرات اجرای طرح هادی روستایی، انتشارات پژوهشکده سوانح طبیعی، تهران.

- چراغی، مهدی؛ ملک جعفریان، زهرا؛ عباسی، جواد؛ بدری، سیدعلی. (۱۳۹۴)، ارزیابی اثربخشی اجرای طرح هادی روستایی در آفرینش سکونتگاه‌های روستایی سرزنده؛ مطالعه موردی: دهستان غنی بیگلو، شهرستان زنجان. فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، سال ۲، شماره ۴، صص ۵۰-۵۹.

- رحمانی فضلی، عبدالرضا؛ فراگزلو، هادی؛ جواهر، علیرضا؛ عیسی‌لو، علی‌اصغر. (۱۳۹۶)، تحلیل و ارزشیابی اثرات اجرای طرح هادی بر سکونتگاه‌های روستایی؛ مطالعه موردی: دهستان چهل‌چای استان گلستان. فصلنامه مسکن و محیط روستا، سال ۳۶، شماره ۱۵۹، صص ۷۹-۹۲.

- رضایی، روح‌اله؛ شوکتی آملانی، محمد. (۱۳۹۲)، شناسایی و

district, Maharashtra India. *Studies on Ethno-Medicine*, 5(2), 89-93.

- Sirgy, M.J; Gao, T; Yong, R.F. (2008), How does resident's satisfaction with community services influences quality of life (QOL) outcomes?. *Applied Research Quality Life*, 3(81), 238-251.

- Summers, J.K; Smith, L. M., Case, J.L; Linthurst, R.A. (2012), A review of the elements of human well-being with an emphasis on the contribution of ecosystem services. *Ambio a Journal of the human Environment*, 41(4), 327-340.

موردی: روستاهای شهرستان الشتر. فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۲، شماره ۳، صص ۶۱۹-۶۳۹.

- قربانی، علی. (۱۳۹۱)، آشنایی با طرح هادی روستایی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، تهران.

- لینیچ، کوین. (۱۳۸۱)، تئوری شکل شهر، ترجمه سید حسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

- ملک حسینی، عباس؛ درگاهی، محمدمهدی. (۱۳۸۹)، طراحی و مناسب‌سازی مبلمان روستایی. فصلنامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس، سال ۲، شماره ۶، صص ۱۵۱-۱۶۳.

- میکانیکی، جواد؛ حکمت‌یار، طاهره. (۱۳۹۶)، نقش طرح‌های هادی روستایی در بهبود کیفیت زندگی مناطق روستایی. اولین کنفرانس ملی اندیشه‌ها و فناوری‌های نوین در علوم جغرافیایی، گروه جغرافیای دانشگاه زنجان.

- Cagliari, R; Filippa, F; Pierangeli. (2010), Rdp and quality of life in rural areas: evaluation of the possible effects in piedmont. Paper Prepared for Presentation at the 118th Seminar of the EAAE, Ljubljana, Slovenia, august 25-27, 311-325.

- Costanza, R; Fisher, B; Ali, S; Beer, C; Bond, I; Boumans, R; Snapp, R. (2007), Quality of life: an approach integrating opportunities, human, needs, and subjective well-being. *Ecologic and Economics*, 61(2-3), 267-276.

- Epley, D; Menon, M. (2008), A method of assembling cross-sectional indicators into a community quality of life. *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement*, 88(2), 281-296.

- Gibson, K; Cahill, A; Mckay, D. (2010), Rethinking the dynamics of rural transformation: performing different development pathways in a Philippine municipality. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 35(2), 237-255.

- Gondos, B. (2014), Relationship between tourism and quality of life researches at lake Balaton. *Human Capital without Borders: Knowledge and Learning for Quality of Life; Proceedings of the Management, Knowledge and Learning International Conference 2014*, ToKnow Press, 879-888.

- Liu, Y. (2007), rural transformation development and new countryside construction in eastern coastal area of china. *Acta Geographica Sinica*, 62, 563-570.

- Mudey, A; Ambekar, S; Goyal, R; Agarekar, S; Wagh, V. (2011), Assessment of quality of life among rural and urban elderly population of wardha